

1. Лавров В.В. Методологія сталого розвитку лісової галузі України: теорія і практика: Автореф. дис. ... доктора с.-г. наук. 03.00.16 «Екологія». – К., 2009. – 43 с.
2. Ліс у Степу: основи сталого розвитку / О.І. Фурдичко, Г.Б. Гладун, В.В. Лавров; за наук. ред. акад. УААН О.І.Фурдичка. – К.: Основа, 2006. – 496 с.
3. Brzezina N., Biely K., Helfgott A., et al. Development of Organic Farming in Europe at the Crossroads: Looking for the Way Forward through System Archetypes Lenses. *Sustainability*. 2017;9(5):821. <https://doi.org/10.3390/su9050821>.
4. Semenda D., Semenda O. Assessment of ecological and economic efficiency of agricultural lands preservation. // *Environmental Economics*. 2018;9(1):47-56. DOI [10.21511/ee.09\(1\).2018.04](https://doi.org/10.21511/ee.09(1).2018.04).
5. Tulla A. F., Vera A., Valldeperas N., Guirado C. New approaches to sustainable rural development: Social farming as an opportunity in Europe? *Human Geographies: Journal of Studies and Research in Human Geography*. 2017;11(1):25-40. DOI [10.5719/hgeo.2017.111.2](https://doi.org/10.5719/hgeo.2017.111.2).
6. Cristache S.-E., Vuță M., Marin E., et al. Organic versus Conventional Farming – A Paradigm for the Sustainable Development of the European Countries. *Sustainability*. 2018;10(11):4279. DOI [10.3390/su10114279](https://doi.org/10.3390/su10114279).
7. Burja C., Burja V. Consequences of organic farming on the sustainable society – Romania and EU. *Analele Universității Constantin Brâncuși din Târgu Jiu : Seria Economie*. 2017;1(1):77-83.
8. Szűcs, C., Vanó, G., & Korsós-Schlesser, F. Agricultural and Food Production in Hungary: On the Road to Sustainability. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. 2017;6(2):59-63. DOI <https://doi.org/10.1515/vjbsd-2017-0010>.
9. Dimitrov D.K., & Ivanova M. Trends in Organic Farming Development in Bulgaria: Applying Circular Economy Principles to Sustainable Rural Development. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. 2017;6(1):10-16. DOI [10.1515/vjbsd-2017-0002](https://doi.org/10.1515/vjbsd-2017-0002).

УДК 321:502:37(447)

Д.В. Лико, д-р с.-г. наук, професор, завідувач кафедри екології, географії та туризму

М.І. Костолович, канд. пед. наук, доцент кафедри екології, географії та туризму

О.П. Войтович, д-р пед. наук, професор кафедри екології, географії та туризму

Рівненський державний гуманітарний університет

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто можливості впливу громадських організацій на процес формування сталого розвитку суспільства. Визначено засоби, що сприяють переорієнтації освіти на питання сталого розвитку та розширення поінформованості населення щодо проблем навколишнього середовища і розвитку, що є невід'ємною частиною у галузі освіти.

Ключові слова: сталий розвиток, громадська активність, громадська організація, освіта для сталого розвитку.

Сучасні масштаби негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище ведуть до деградації та виснаження всієї біосфери, що загрожує самому існуванню цивілізації на планеті.

Усвідомлення цього факту вимагає необхідності створення принципово нової системи взаємин людини з природою, за якої гармонійно поєднуються екологічні, економічні та соціальні напрями діяльності людини, відбуваються зміни споживацької парадигми на таку, яка передбачає забезпечення ресурсними можливостями не лише нинішнє, а й майбутнє покоління.

Вплив людини на навколишнє середовище намагаються регулювати нормативно правові акти, зокрема [1]: Стокгольмська декларація про середовище навколо людини; Ріо-де-Жанейрська декларація про навколишнє середовище і розвиток; Європейська хартія про навколишнє середовище та охорону здоров'я; Всесвітня хартія природи; Кіотський протокол, рішення Йоганнесбургського Всесвітнього саміту зі сталого розвитку та ін. Але такий перехід потребує, в першу чергу, зміни поведінки суспільства, усвідомлення та краще розуміння населенням сучасних проблем навколишнього середовища і розвитку та причетності до їх вирішення.

У «Порядку денному на 21 століття» зазначається, що саме освіта має вирішальне значення у сприянні сталому розвитку, для забезпечення поінформованості з питань екології та етики, формування цінностей і підходів, вироблення навиків і заохочення поведінки, сумісного зі сталим розвитком, забезпечення основ ефективної участі населення в процесі прийняття рішень [2]. При цьому наголошується на необхідності інтеграції принципів сталого розвитку в системи освіти усіх рівнів, включаючи неформальну освіту, як ключову систему освіти протягом усього життя, а також систему інформаційного забезпечення населення знаннями щодо переоцінки духовно-етичних цінностей, життєвих орієнтацій людини тощо. В цьому процесі важливу роль відіграє активність громадянського суспільства, готовність кожного громадянина до співробітництва і діалогу, визнання самостійної ролі, зобов'язань і особливого потенціалу кожного.

У демократичній державі влада гарантує право особистості брати участь у громадських об'єднаннях і створює рівні умови для діяльності усіх громадських організацій. Основними причинами створення яких є можливість вплинути на розвиток суспільства, захистити довкілля, надати базові соціальні послуги, займатися проектами розвитку на місцях тощо.

Згідно Закону України «Про громадські об'єднання» громадська організація – «громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи» [3], тобто це одна з організаційно-правових форм громадських об'єднань в Україні.

Загалом, доцільність створення громадських організацій полягає в їх спроможності вирішувати багато задач соціокультурного розвитку країни. Вони здатні об'єднати владу, представників освіти і науки, бізнесу, громадськість для вирішення нових соціальних завдань, в контексті викликів, що постали перед країною, в тому числі і освітньої діяльності.

Так, громадські організації можуть впроваджувати достатню кількість засобів щодо підтримки як формального, так і неформального навчання і освіти, переорієнтації освіти на питання сталого розвитку. Як показує практика, найпоширенішими є: проведення публічних лекцій, тренінгів та консультувань, захист інтересів громадян, інформування, навчання і залучення громадян до визначення та вирішення питань, які є важливими для широкої громадськості, впровадження тенденцій самоосвіти й самоорганізації, дослідження та аналітика [1].

Прикладом реалізації підтримки освіти для сталого розвитку за участю студентів, викладачів Рівненського державного гуманітарного університету є створення громадської організації «Регіональний центр екологічної освіти та інформації».

Наведемо деякі статутні положення організації, що відображають основні напрямки діяльності:

- підтримка та участь у заходах, спрямованих на запобігання негативним впливам певних видів діяльності на природу й здоров'я людини;
- проведення науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів, виставок, презентацій, інших заходів з метою узагальнення та поширення досвіду в сфері охорони довкілля, кращих вітчизняних та міжнародних практик екологічної освіти та виховання, реалізації освіти для сталого розвитку;
- здійснення навчальної, науково-дослідної та методичної роботи з учнівською та студентською молоддю через організацію та виконання спільних екологічних проектів;
- надання допомоги в обміні та поширенні інформації з питань довкілля, сталого розвитку, створення власної екологічної інформаційної системи, розроблення та видання методичних матеріалів, інформаційних буклетів, листівок, календарів, путівників та іншої друкованої продукції;
- налагодження співпраці з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, розвиток міжнародних зв'язків;
- підтримка громадських, місцевих та інших ініціатив, спрямованих на розв'язання конкретних екологічних проблем.

Робота центру насамперед спрямована на формування у студентів та учнівської молоді мотиваційних основ активної громадської позиції щодо захисту своїх прав на сприятливе навколишнє середовище, забезпечення економічної життєдіяльності, соціальної згуртованості. Нами запропоновано різноманітні активні форми й методи роботи зі студентами, що розширюють і поглиблюють систему відносин з навколишньою дійсністю, посилюють значущість соціального досвіду. Варто зупинитись на науково-методичних пошуках, виконанні теоретичних і практичних досліджень, участі в екологічних експедиціях, польових та виробничих практиках, активній практичній природоохоронній діяльності, еколого-просвітницькій роботі, підготовці сценаріїв розвитку екологічних ситуацій, їх моделювання тощо.

Популярними серед студентів психолого-природничого факультету РДГУ стали тренінгові заняття у формі «мандрівок», «години спілкувань», «години відвертих розмов». В рамках тренінгів зі сталого розвитку розповсюджено є практика використання рольових та імітаційних ігор (наприклад, ігри: «У чому небезпека пластикового посуду?», «День без поліетиленових пакетів», «Наслідки власної побутової діяльності», «Правила ресурсозбереження»).

Студенти активно залучаються до організації і проведення різноманітних екологічних заходів, зокрема, вже традиційної фотовиставки «Краса довкілля», круглого столу «Рівне без сміття», проекту «Я волонтер» для вирішення місцевих екологічних проблем. Крім того, відчутна допомога студентів у підготовці та реалізації серед молоді, населення еко-інформаційних буклетів, листівок, календарів, путівників.

Ключовим елементом впровадження системи освіти для сталого розвитку є створення навчально-методичних матеріалів та просвітницьких програм. У зв'язку із цим розпочато роботу з розроблення пакетів навчально-методичних матеріалів, програм, орієнтованих на дошкільників і молодших школярів, з використанням сучасних форм і методів навчання. В рамках співпраці з закладами дошкільної та загальної середньої освіти організуються зустрічі, методичні семінари, де створюються можливості для обміну досвідом з питань підвищення якості екологічної освіти, поінформованості з тематики сталого розвитку.

На засадах концепції сталого розвитку вибудована методологія проекту «Перші сходинок до сталого розвитку» для дітей дошкільного віку. Даний проект сприяє навчанню сталому розвитку суспільства, практикуючи різні форми співпраці з закладами дошкільної, загальної середньої та вищої освіти. Крім того, проект мобілізує підтримку місцевої влади, громадських організацій, освітян, студентів, батьків та інших

зацікавлених сторін для планування та виконання спільних проектів в галузі освіти з питань навколишнього середовища і розвитку. Серед завдань проекту є: інтеграція принципів сталого розвитку у зміст освітньої діяльності закладу дошкільної освіти; розвиток красназнично-екологічного напрямку дослідницької діяльності дітей; формування ціннісних орієнтирів щодо навколишнього середовища та стійких моделей поведінки в інтересах сталого розвитку усіх учасників проекту.

Як бачимо, інструменти для досягнення стратегічних цілей та завдань різноманітні. Завдяки використанню навчальних, освітянських, просвітницьких, наукових, виховних інструментів, громадські організації дієво впливають на освіту, науку і виховання.

Сьогодні в Україні вже створено багато громадських об'єднань, що відіграють значну роль у вирішенні екологічних проблем, є ініціаторами впровадження екологічних знань у всі сфери життя людей, спеціалізуються на культурно-патріотичному вихованні молоді, популяризують волонтерський рух та ін. У будь-якому випадку, діяльність громадськості загалом та громадських організацій зокрема, набуває все більшого значення. Беручи участь у громадських об'єднаннях, громадяни здобувають знання, навички та засвоюють цінності сталого суспільства. Тому потрібно розвивати мережу громадських організацій, стимулюючи їх до партнерської взаємодії між державою і громадянським суспільством на зміцнення підходів, цінностей і заходів, сумісних зі сталим розвитком.

Список використаних джерел

1. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за науковою ред. В. П. Беха; редкол.: В. П. Бех (голова), Г. О. Нестеренко (заст. голови) [та ін.]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 680 с.

2. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» / Переклад з англійської: ВГО «Україна». Порядок денний на XXI століття. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.

3. Про громадські об'єднання: закон України [прийнятий Верховною Радою України 22 березня 2012р. № 4572-17, поточна редакція від 01.01.2016]/Відомості Верховної ради України (ВВР). – 2013. – № 1.

УДК 631/635. 95

О.І. Любинський, доктор сільськогосподарських наук,
професор, завідувач кафедри екології,
Кам'янець-Подільський національний університет імені
Івана Огієнка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто основні науково-методичні аспекти щодо сталого розвитку сільського господарства та його складових елементів, окреслено фактори впливу і важливі умови сталого розвитку сільського господарства. Визначено, що пріоритетний напрям переходу сільського господарства на засади сталого розвитку – екологізація виробництва, впровадження екологічно-орієнтованих процесів трансформації системи аграрного виробництва на основі принципів сталого розвитку, широке впровадження органічних технологій.

Ключові слова: сталий розвиток, сільське господарство, органічне виробництво, зелена економіка

Вступ. Необхідність сталого розвитку в умовах зростання антропогенного навантаження на оточуюче середовище обумовила впровадження системи екологічно збалансованого безпечного господарювання, оскільки екологічні проблеми загострюють стан, викликають непоправні зрушення в природних ландшафтах, агроєкосистемах, ґрунтах [1, 2, 4, 6].

Сільське господарство – галузь господарства, завданням якої є забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості. На відміну від промисловості, технологічний процес в сільському господарстві тісно пов'язаний з природою, де земля виступає в ролі головного засобу виробництва. Саме тому ця галузь має більший вплив на природне середовище, ніж будь-яка інша галузь народного господарства. У сільськогосподарському виробництві зайнято близько половини економічно активного населення світу. В останні десятиліття в країнах Заходу стрімко розвивається міжнародний агробізнес, ядро якого утворюють великі ТНК, що контролюють виробництво і збут продуктів харчування. Серед 100 найбільших – понад 40 американських і більш як 30 західноєвропейських компаній.

За оцінками експертів ООН сільське господарство визнане найнебезпечнішим видом людської діяльності з огляду на обсяги використання природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сталого розвитку присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених [3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16].

Сталий розвиток сільського господарства як головної складової економіки України передбачає забезпечення на тривалий термін збалансованого економічного зростання, покращення соціальних і екологічних параметрів його діяльності. Вирішення цих завдань передбачає необхідність нарощування обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності аграрних підприємств, забезпечення соціальної справедливості і гарантій для трудового потенціалу, від-